

inddrage også den tidligere uddannelse, men finder et andet skel mellem uddannelserne: en traditionel, man kunne kalde den »høvisk« uddannelse, der kombinerede ophold i huset med en bredt orienteret udlandsrejse og militærtjeneste, og en »boglig«, hvor vægten lå på latinskolen og universitetsstudier. Konklusionen hviler nok på en lidt stor tillid til materialets fuldstændighed: næppe alle ville som forfatteren slutte fra, at der ingen oplysninger er om en persons uddannelse til, at denne ingen uddannelse har fået, og om f.eks. danske adeliges militærtjeneste i udlandet har man næppe fuldstændige oplysninger.

Opdelingen i to grupper finder forfatteren gennem hele karrieren. Han konstaterer en klar sammenhæng mellem den traditionelle uddannelse, en god familiebaggrund, og en karriere, der gennem høftjeneste førte til hovedlensmandsstillingerne. Den boglige uddannelse førte derimod til sekretærstillinger i Danske Kancelli og derefter til poster, der gennemgående var ringere, end dem hofsinderne fik. Der er altså ikke på nogen måde tale om, at Danske Kancelli var et nødvendigt gennemgangsled for at nå til senere hovedlensmandsstillinger, som det ofte – vel ved en tilbageprojicering af amtmændenes karriereforløb – er antaget. Snarere må man nu betragte Danske Kancelli som en avancementsmulighed for adelens mellemlag. De eneste embeder, sekretærerne havde en fortrinnsstilling til var landsdommerembeder og kirkelige forleneringer, hvor de sidste reelt fungerede mere som sine curer for tro tjeneste i Kancelliet. Sekretærerne havde da også en klar overvægt blandt de adelige modtagere af kirkelige beneficier, som forfatteren også konstaterer. Det er endda mit indtryk, at andelen af tidligere hofsinder blandt de gejstlige beneficiarer er endda ringere,

end forfatteren viser: med karakteristisk konservatisme var det netop de embeder, der før reformationen overvejende havde været besat med gejstlige, der under hele adelsvælden nød godt af de gejstlige beneficier. Og sammenholder man sekretærerens sociale status før reformationen med forholdene under adelsvælden, bliver deres lave status der lettere at begribe.

Forfatteren fremlægger måske sin hovedtese lovlig bastant – snarere end at tale om et tvedelt *cursus honoris* bør man vel tale om tendenser, når f.eks. 25% af de rigsrådssønner, der senere fik embeder, gik gennem Kancelliet, og værket bærer stedvis f.eks. i den omstændelige kildevurdering stadig præg af at være et omarbejdet speciale, men med små forbehold er det et solidt resultat, der fremlægges i bogen.

Det er derfor glædeligt, at man har afsat ressourcer til et engelsk resumé; mindre glædeligt, at man har oversat centrale begreber på en forvirrende og upræcis måde: Hovedlensmændene, der svarede til de samtidige engelske lord-liutenants, oversattes med feudal overlords, altså lensherrer, og skønt den danske adel netop ikke var feudal i oprindelse og derfor ubetitlet, anvendes titled som synonymt med adelige.

Ole Bay

Dansk kolonihistorie. Indføring og studier. Red. af Peter Hoxcer Jensen m.fl. (Historia, 1983). 222 s.

Alt for ofte bliver selv værdifulde studenterspecialers resultater aldrig publiceret. Enkelte offentliggøres dog i uændret skikkelse, selv om forfatter og publikum som regel kun er dårligt tjent hermed; enkelte andre strammes og omarbejdes til tidsskriftartikler, hvil-

ket er en arbejdskrævende, men oftest også en meget bedre løsning på publiceringsproblemet.

Det er den sidstnævnte udvej, den århusianske kolonihistoriske kreds omkring Svend Erik Green-Pedersen og P.C. Willemoes Jørgensen har valgt. Men foruden at bringe sammen drag af seks kolonihistoriske specialer indrammer bogen disse studier med et essay om udforskningen af dansk kolonihistorie i globalt perspektiv samt med grundige indføringer i litteraturen. Indføringer og studier fylder hver sin halvdel af værket. Dettes undertitel er således god nok; hvorimod hovedtitlen burde have præciseret, at man kun beskæftiger sig med tropekolonierne.

Første halvdel af bogen optages næsten helt af tre *indføringer* i litteraturen angående Dansk Vestindiens, Dansk Ostindiens og Dansk Guineas historie. Hver indledes med en ultrakort oversigt over pågældende kolonis historie og gennemgår og kommenterer derefter et bredt udvalg af den foreliggende forskning efter en delvis kronologisk delvis tematisk disposition. Selektionskriterierne virker rimelige og litteraturkarakteristikkerne velvalgte; ofte er kommentarerne dog for knappe til at være informative. For eksempel lades den sagesløse læser ganske i stikken ved ukommenteret nævnelser af Julius Schovelins bøger som brede baggrundsværker (side 37 og 75), dertil er de alt for særprægede og bizarre. De bibliografiske data er ikke altid à jour: eksempelvis mangler oplysninger om genoptryk (for eksempel side 34); og i forbindelse med omtalen af Nationalmuseets enestående samling af historiske etnografika nævnes kun et ret populært udstillingskatalog (side 78), men ikke den centrale videnskabelige publikation (»Etnografiske genstande i Det kongelige danske Kunstkammer 1650-1800«, redigeret af Bente Dam-

Mikkelsen & Torben Lundbæk (Nationalmuseet, 1980)).

Foruden litteratur og kildeudgaver omtales også det arkivalske materiale. Præsentationen heraf og af søgemidlerne hertil er imidlertid så summarisk, at udbyttet for de fleste læsere må blive meget begrænset. Det skal medgives, at bestanden af arkivernes heuristiske hjælpemidler er uoverskuelig. Men det er en alvorlig lapsus, at man helt har overset den uhyre omfattende og detaljerede oversigt publiceret af C. Rise Hansen: »Sources of the History of North Africa, Asia and Oceania in Denmark« (München, 1980).

Indføringsdelen afsluttes med en liste over arkiver, biblioteker og museer, der opbevarer kildemateriale til dansk kolonihistorie. Oversigten er naturligvis stærkt selektiv, især over for samlinger i Norge og på Jomfruøerne. Men for de udvalgte institutioner oplyses adresse plus en kort karakteristik af det relevante materiale.

Første halvdel af bogen indledes af det nævnte korte *essay* af Green-Pedersen & Willemoes Jørgensen. Dansk kolonihistorisk forskning karakteriseres her med rette som diminutiv, men på mange måder typisk for europæiske bidrag, for eksempel i sin hovedsagelige interesse for handel og økonomi. Derimod forekommer forfatterparrets tredeling i »gammel«, »ny« og »marxistisk økonomisk historie« ikke særlig frugtbar. Dels falder praktisk talt alle danske kolonihistorikere i kategorien af såkaldt »gammel« økonomisk historie, dels behøver denne ingenlunde være gammeldags i sine metoder eller teorier.

De seks komprimerede specialeafhandlinger eller dele af specialer, som udgør bindets anden halvdel, må alle siges at repræsentere den »gamle« økonomiske historieforskning med dennes induktive og kildenære arbejdsform.

Studierne behandler den danske krig mod bengalerne 1644-1674, Vestindisk-guineisk Kompagnis aktiviteter på Guldkysten 1733-1754, kolonisamfundet på St. Croix 1742-1804, den danske neger-slavedebat 1778-1792, Peder Hansens virke som embedsmand i Ost- og Vestindien 1826-1851 samt endelig Dansk Vestindiens økonomiske historie 1875-1917.

Alle bidrag er klart disponerede og velskrevne. Men den knapt tilmålte plads efterlader uundgåeligt den kritiske læser med en række ubesvarede spørgsmål om forfatternes metodiske overvejelser, stikprøveudvælgelser, til grundliggende kildemateriale og så videre (for eksempel side 138 og 147). Disse oplysninger savnes, så meget mere som argumentationen for en del af teserne og konklusionerne er temmelig lapidarisk (for eksempel side 106 og 115).

Karakteristisk for de seks studier er, at de hviler på et smalt kildegrundlag og er ret snævre såvel tematisk som kronologisk. Dette er fuldt forståeligt og forsvarligt i betragtning af deres tilkomstsituation. Men flere forfattere har formået at give deres undersøgelser ekstra dimension ved at afprøve andre historikeres teser eller foretage danske parallelundersøgelser til udenlandske arbejder.

I den foreliggende bog savnes en argumentation for at beskæftige sig med traditionel kolonihistorie af den art, de seks specialer repræsenterer. Tværtimod argumenterer det indledende essay for, at historikere i dag i højere grad bør anskue kolonihistorien ud fra de koloniserede områders og befolkningers synsvinkel. Heroverfor kan man endda stille forslag om endnu en interessant synsvinkel på kolonihistorien, nemlig undersøgelse af kolonihandelens betydning for moderlandet (handelsoverskud, beskæftigelse, skibs-

bygning, eksportvareproduktion, professionalisering, forædling af kolonialprodukter, reeksport og så videre).

Alt i alt må man dog sige, at den foreliggende bog udgør en fortjenstfuld nyskabelse. På udmærket vis opfylder den sine udgiveres erklærede dobbelte formål: dels at formidle resultaterne fra et forskningsområde ved Aarhus Universitet, hvor mange studerende har skrevet specialeafhandlinger, og dels at udgive en håndbog i studiet af dansk tropekolonihistorie. Ikke mindst værkets appetitvækkende illustrationer og nyttige register bidrager til, at målet er nået.

Erik Gøbel

Leonora Christina. Historien om en heltinde. (Acta Jutlandica LVIII, Humanistisk serie 57; Forlaget Arkona, Århus 1983). 164 s.

Et nyt skrift om Leonora Christina vil på grund af sit emne kunne påregne en mere end almindelig interesse; men det må siges straks: en objektiv vurdering af den omstridte kongedatter giver hverken denne eller nogen anden bog. Heltinden fascinerer forskere, digtere og kunstnere, som hver danner sig et subjektivt billede, som – indtil videre – næppe nogen har formået at hæve sig op over. Man spørger da, hvad giver bogen af nyt, og hvordan forholder den sig til det evigt uløste problem om skyld eller ikke. Adjunkt Hans Bjørn har disponeret 50 sider til at skildre de historiske forhold omkring Christian IV's datter. Han har set det som sin opgave at skille den litterære figur, »Kristi Korsdragerske«, som hun selv har skabt, fra den historiske Leonora Christina. Hendes liv, hævder Bjørn, faldt i to skarpt adskilte dele, de første 30 år i lykkeligt overmod og derefter